

СТРАЖИЛОВО

ВЛАСНИК И УРЕДНИК

ЈОВАН ГРЧИЋ

У НОВОМ САДУ, 13. МАРТА 1894.

МЕСНИШТВО

РЕАЛИСТА

IV

После немах куда... прстен брзо беше.
Она ману испит и проклету књигу;
Мене неке нове дражи обузеше,
Кад преузех на се слатке брачне бриге.

Њојзи, к'о сиротој, ближњег било није,
Нит имаде мајке ни брата ни оца,
За то се крај тетке морала да свије,
Имаде још само једног стараоца.

Он је био добар, ал му жена љута.
Имала је ћерку доста ружна лика,
Па жељаше Тану да јој склони с пута,
Чим је иска ко год, ма и неприлика.

С тога, најзад, мора тетке да се склони,
Па се хтеде збиљски за испит да спрема,
Да до хлеба дође, да сузе не рони.
Мислила је с тугом: другог спаса нема.

Имала је кућу, што од оца оста,
И дућан се један под кирију даво,
Ал малени приход једвице јој доста,
Да тугору плати, што је издржаво.

Сад извести она тога стараоца,
Да се за венчање — не за испит — спрема,
Па моли за допуст од њега, к'о оца,
И он, одмах, јави, да препреке нема.

После, брзо, нађем месног свештеника,
Те и он да допуст, што је треба дати,
Ни с њиме не беше каквих неприлика,
Па сам лако мого с њом пред олтар стати.

Затражим и службу, и бих добре коби,
У једноме суду беше празно место,
Примише ми молбу, па и службу доби',
После сам већ брзо с другим послом престо.

Зајмих нешто новца, те се венчах ома.
Кум ми би адвокат, ком сам писар био
— Он ми је и свате примио код дома —
А старојко крчмар, код кога сам пио.

Девер опет беше школски друг ми Сима,
С којим сам се давно побратимом звао..
И сад сам још увек благодаран свима,
Што су ми се нашли, кад сам у брак стао.

Сретно живљах с Таном своје медне дане,
Брзо манух, са свим, све негдашње жеље:
Манух пированке, игре и механе,
Па код куће скупљах миле пријатеље.

Живљасмо у стану добре тетке њене,
У ком сам, још ђаком, увек сретан био;
У ком за ме беху миле успомене —
Те ми давно беше постануо мио.

У
Н
И
В
Е
Р
С
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Ал њој беше жеља, да се кући врати,
Те тамо затражих, да ми службу даду,
И министар не хте, да ми молбу крати,
Те јој брзо, после, задовољих наду.

Стигосмо јој кући, у место јој драго.
Ту постах члан суда и нисам се крето.
То ми је к'о мираз, неко стално благо,
Ком сам, доста пута, изглед преокрето.

Ова наша соба, у којој сад писмо,
Беше некад дућан вредног оца њена,
Ал ми од ње брзо собу начинисмо,
Како нам је кућа са свим уступљена.

Ту стоји и башта, где је некад сама
Својом милом руком засадила цвеће,
Ја њом често шетам, кад ме снађе чам,
Она још девојком могаше да шеће.

И сада нам души понајслађе прија,
Кад скупа седимо у мирисном цвећу.
Неко нам се миље око срца свија,
Кад у башти мисли у прошлост одлећу.

У њој смо провели своје миле дане;
Ту смо се са децом прво сретним звали;
Ту су њине очи прво раздрагане,
Кад смо им, по жељи, свако цвеће брали.

Сада имам двоје и још за њих живим.
Мано сам и себе и све идејале
— Нит их више чувам, нити им се дивим —
За њих само радим, да Бога похвале.

Каткад, истом, чујем за којег друга,
Како се на књизи својим радом слави,
Па ме, против воље, прожма нека туга,
Те се мисо дуго на прошлости бави.

Али, опет, рекнем: што ја нисам мого,
То ће, можда, моћи моја деца драга,
Те се јоште за њих бринем врло много —
Они су ми сада цигли над и снага.

Почесто се тешим самом судбом својом.
Без шале, ко знаде, бих ли жењен био —
Свило би се, можда, зло над главом мојом,
Па би живот био мучан и немио.

Послаб сам са здрављем и, да није жене,
Можда бих сад био у јаду и беди,
Овако се она свија око мене,
Па ме, у болести, негује и гледи.

Тешим се још тиме, што сам, у свом жару,
Прошо много боље, но што могох проћи,
Тежећи да срећом личим Абелару —
Мого сам до горих, црњих јада доћи.

Он, с љубави клете, калуђером поста,
Па остаде вечно пожудан и сетан,
А ја, међу светом, задовољан оста',
Па сам, најзад, посто отац драг и сретан“.

Док он нама прича, жена му ван беше,
Па куваше каву, те дође са њоме,
А лене јој усне сташе да се смеше,
Кад чу крај од приче о верењу своме.

Погледа на мужа, па му тихо збори:
„Докле ћеш да гајиш цвеће, које вене?“
А он јој, уз каву и смех, одговори:
„Док се брачна срећа свија око мене!“

У другој се соби зачу дете њино
— Иза сна се тргло, па плакати стало —
Те помиња слатко име материно,
И она се диже, те га теши мало.

После се, с њим, врати — дође опет нама,
Па, уз тиху песму, на крило га узе.
Оно трља очи, шапућући: „мама!“
А оцу у оку засијаше сузе.

Узе га од мајке, диже и пољуби,
А дете му сави руке око врата,
Па се, пуно миља, уз њега приљуби,
Па напући уста и протепла: „тата!“

Он му глади косу, па стаде да збори:
„Гаји човек жеље и најлепше наде,
Ал их клета судба немилосно мори...
Но, за борбу и с њом, порода Бог даде.

Увене и ружа, ал шибљика расти,
Те и боља буде него бокор сами,
Па и дете свако, кад снагом одрасти,
Накнађава живот и „тати“ и „мами“.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Што ја нисам мого, он ће, можда, моћи,
 Оданде ће поћи, где ја морах стати.
 Спомен „татин“ не ће без замене проћи
 Исти је то отац — исти, благо „тати!“

Уђута, па дете, опет, себи узне,
 Пољуби га, опет, па га мајци даде,
 А нама се, чисто, завртише сузе,
 Те и нама на ум своја кућа паде.

Већ је доцкан било, кад смо, најзад, пошли.
 Сви смо били пуни неких мисли лепи';
 Сви смо сложено били до одлуке дошли:
 Да срећа у браку људско срце крепи.

Вл. М. Јовановић

СЕОСКИ ПЕСНИК

Шта ће мени суво злато,
 Кад ме цело село храни —
 Ризнице су моје празне,
 Цепови ми подерани.
 Кроз капу ми кика вири,
 Капут ми је сама дера —
 Ал то мени лепо стоји,
 То се мени не замера,
 Јер су славна моја дела,
 Ја сам песник целог села!

Је ли свадба ил свечарство
 Или избор или даћа,
 Без песника не мож' проћи,
 Свуд ме зову добра браћа,
 Гунем само две чашице,
 Надахнуће тад ме шчепа.
 Онда бацам... не знам ни сам...
 Стих за стихом к'о из цена —
 Та славна су моја дела,
 Ја сам песник целог села!

Ја сам „савест“ мога села,
 Која никог баш не штеди,
 Крпим сваког, когод скриви,
 Па и себе (то и вреди!).
 Свак је за то према мени
 Тако љубак, тако мио —
 Јер иначе: пуче песма,
 Та одмах би спеван био!
 Еј, славна су моја дела,
 Ја сам песник целог села!

Ви појете по градових,
 Који с даром ко без дара,
 Ви стрепите дању, ноћу
 Од лукавих критичара —
 Ајд на село! Ман'те славу,
 На селу вас свако штуде,
 И храни вас и поји вас
 Нит вас кадгод критикује —
 За то су ми славна дела,
 Што сам песник мога села!

Шта је Парнас и Хеликон!
 Кад Маџарац почне сећи —
 Ја беспослен извалим се
 На подножје моје пећи.
 Мислим тако, мисли светле
 К'о креснице летње ноћи,
 Пушим лулу и уживам
 Задовољан у самоћи:
 Како су ми славна дела,
 Јер сам песник свога села.

Ленскић

ЉУБИЧИЦИ

У миљу младости драге опет се јављаш нама,
 Питоми, њжни цвјете,
 Већ твоје листиће мале плаветно небо круни
 Капљом росице свете.

У славу чедности твоје безбројне птичице мале
 Небеске химне поју,
 Кроз сиве маглице густе пурпурни сунчеви зраци
 Шаљу ти поздрав своју.

И моја душа ево с усхићом теби стиже,
 Вјеснице дана свети',
 И с твојим мирисом благим у свјетлост сунчевих зрака
 С небеском надом лети.

Алекса Шантић

СИРОМАХ БОГАТАШ

Ко се узда у богатство своје,
 провашће; а праведници ће
 се као грана зеленети.

Соломунове приче гл. 11.

Шелог је свога века само текао и текао. Гомилао је стотине на стотине и хиљаде на хиљаде, а срце му је сваким даном бивало све тврђе и тврђе, док се најзад није ствркло као сињи камен... Таква га је сто већ и старост притисла.

И целог свог века не знаде за свету божју реч истине и правде, љубави и милосрђа; туђа суза не измами никад уздаха из његових камених груди, туђи боли никад се не коснуше његова окорелог срца; живљаше у свету сам за себе, без друга свог, без порода свога, без пријатеља својих — без бога и душе...

Али је ипак само текао и текао, грабио, отимао, крао, без обзира на то, што сваки његов новчић би попрскан крвљу сиротињском и окупан сузом праведниковом.

* * *

Ограну је дан светлог празника Рождества Христова.

Кад је звоно зазвонило на свету службу божју, он је на се обукао своје најсвечаније руво и отишао у свети храм Господњи. Одстојао је целу службу, молио се Богу усрдно, искрено и топло, а у души га је пекла безбожничка прошлост његова, и савест му се толико узнемирила, као да се осећао пред вратима самога пакла; пао је ничке, уздисао и опет шапутао топле молитве, топлије можда него ико под кровом светог храма. Најзад је дошла и света проповед свештеникова и он је слушао чисто не дишући. Свака реч одјеки-

кивала је у његовим ушима, а тај се одјек после, као грмљавина, проламао у његовој покајничкој души. Проповедник је у живим бојама описивао јадно и чемерно стање међу људима у оно време, кад је Бог послао свога сина на земљу, да људе спасе, да смрћу својом искупи големе грехе њихове. Старац се од узбуђења тресао и тихим шапатам горко проклињао оног злог духа, који га је целог живота распињао пустим и таптим чежњама, који га је одвајао од бога и људи, који му је мрачно ум, душу мутио, и срце у камен претварао...

* * *

У његову двору, пуном сваког богатства и изобиља, већ је била постављена сјајна трпеза. И он седе за њу...

Услужне слуге вртели се око њега на прстима, мотрећи бадро на сваки покрет његових очију.

Старац устаде, прекрсти се, прочита молитву, па се опет прекрсти и одиђе од стола. Огрнуо се својом топлом бундом, метнуо капу на главу и неопажено сишао низ степенице.

Отшкринувши једно крило своје тешке гвоzdене капије, стајао је тако непомичан.

Крупне снежне пахуљице спуштаху се угусто на земљу и он као да је слушао њихов тајанствени шум.

У том мимо њега журно прође некакав војник.

Он заусте да га зовне, али се трже. Но не могавши издржати, викну за њим и стаде махати руком.

Војник му се убезекнуто приближи.

— Синко — рече му љубазним гласом — буди ми данас гост, тако ти бог дао здравља!

— За то сте ме звали?! — рећи ће војник изненађен а на уснама му се играо осмејак чудна расположења.

— Само за то...

Војник, не рекавши ни речи, окрете му леђа и журно настави свој пут.

Старца је то до срца заболело, али ипак оста на своме месту.

Свет је пролазио. Неко му се јавио, а неко се опет чинио као да га и није спазио, и старца би то у свакој другој прилици једило али је сад био равнодушан према свему. Великодушно се у себи захваљиваше онима, који се ма и преко срца јавили са «Христос се роди!» — као што великодушно праштате и онима, који се видљиво учинише да га не виде.

«Боже мој! — шапутале су његове смежуране усне — кад ми не даде другарицу у животу, не даде порода, за што ми не даде бар једног јединог пријатеља?!»

Не далеко од њега на улици почеше се два дерана у снегу грудвати, и та му појава пробуди милу успомену из срећног, веселог и безбрижног детињства. Сети се како је на тај велики и благи дан било у кући његова покојног оца; како је његов добри отац, чисто преображен у лицу, певао свечаним гласом «Рождество твоје», како су му они сви у глас помагали и у каквој је неизмерној радости тада пловила његова млађана и безазлена душа...

— Пријатељу! — јекну одједном у сред тог тужног размишљања.

Пред њим се на штакама заустави неки стари богаљ, и скиде капу.

— Метни капу на главу — поче муцати грешни старац, осећајући се у тешкој неприлици. — Метни капу на главу... Ја сам хтео да ти нешто предложим, ако то јест...

— Само заповедајте, милостиви добродетељу! — понизним и боним гласом прихвати стари богаљ, мећући на главу своју сву искрпљену капу.

— Да ми будеш данас гост...

Стари богаљ занеме од чуда и тако страшно разрогачи очи.

— Да, да ми будеш гост, пријатељу мој — понови грешни старац и поглед, пун молбе, упре у просјака.

Богаљ брзо дође к себи од силног изненађења, поћута мало са обореном главом на ниже, па ће чисто кроз плач рећи:

— Опростите, милостиви добродетељу мој! Ја бих с драге воље примио ваш милостиви позив, ма да нисам достојан да моја нога крочи преко вашег господског прага, али никако не могу... Знате, данас имам госта... Онај Видоје слепац, милостиви добродетељу, што обично пред црквом, заједно са мном —

И ту се трже, те готово нечујно и као за себе промрља: — да, али ви њега не знате, јер никад не долазите у цркву...

— Тај Видоје, милостиви добродетељу — говорио је даље стари богаљ пуним гласом — биће данас мој гост... Што је дао милостиви Бог и добри људи, знате како је...

Старац тужно заклима главом.

— Жао ми је, брате — рече старом богаљу а суза му се заврте у оку.

— Опростите... Хвала вам!... Понуђен као почашћен... Бог вам дао... мрмљао је стари богаљ, клањајући се на штакама и одмичући полако с капом у руци.

* * *

На улици завлада свечана тишина; нигде живе душе.

Сиромаш богаташ случајно баца свој помућени поглед на противну страну. Код његова комшије већ била упаљена свећа на трпези — знак да је домаћин почео резати печеницу.

Њему се смути у души, срце му обузе некаква необична туга, не могаде више издржати.

Залупио је своју тешку гвоздену капију, која му се у том тренутку учини кржава, па се упутио уза сјајне степенице од црвеног мрамора, застрвене скупоценим ћилимом, а крупне му сузе из очију пљуснуше тако силно, као да их је целог свог века штедео и збирао само за то, да их све од једном пролије у светлом и очајном тренутку горког покајања...

Чед. А. Поповић.

ВЕЧИТИ МУЖ

ПРИПОВЕТКА Ф. М. ДОСТОЈЕВСКОГ

ПРЕВЕО МИЛИВОЈ МАКСИМОВИЋ

(Наставак)

XI Павле Павловић се жени.

Одговоривши оно „Здраво“ он се сам себи зачудио. Учинило му се ужасно чудновато, што сада предусрета тога човека са свим без мржње и што у својим осећајима према њему опажа нешто сасма друго, чак као неки позив к нечем новом.

— Баш пријатно вече! — започе Павле Павловић, загледајући му у очи.

— Зар сте још овде? — промрмља Вељчаџинов, некако као да не пита, него као да размишља, идући даље.

— Има неких препрека — али место сам добио, а и повишење. Прекосутра ћу за цело моћи отићи.

— Дакле добили сте место? — запита га Вељчаџинов.

— А што да не? — искриви се на једаред на њ Павле Павловић.

— Ја сам само онако рекао... — изговарао се Вељчаџинов и намргодивши се погледа са стране Павла Павловића. На његово велико чудо беше одело, шешир са крепом и цео изглед господина Трусоцкога несравњено пристојнији него пре две недеље. „Чега ради је седео у оној механи?“ — врло му се непрестано по памети.

— Имао сам, Алексејеју Ивановићу, намеру да вам саопштим и другу своју радост! започе опет Павле Павловић.

— Радост?

— Ја се женим.

— Како?

— После жалости радост, тако вам је то увек у животу; ја, рећи, Алексејеју Ивановићу, врло бих желео... али — не знам, можда се ви у овај мах куда журите, јер према вашем изгледу...

— Јесте, журим се... а нисам ни здрав.

Беше му наједаред дошла воља да се уклони: готовост на нов осећај беше још у првом тренутку ишчезла.

— А ја бих као желео...

Павле Павловић није рекао све, што хтеде; Вељчаџинов је само ћутао.

— У том случају можемо и касније, само ако се састанемо...

— Да, да, касније — мрмљао је Вељчаџинов, не гледећи у њега и не заустављајући се.

Поћуташе још неко време; Павле Павловић је још ишао поред њега.

— У том случају, до виђења! — процеди на послетку.

— До виђења...

Вељчаџинов се вратио кући опет са свим растројен. Састанак са „тим човеком“ није могао да подноси. Лежући опет помишљаше: „чега ради је седео тамо код гробља?“

Другога дана из јутра одлучи да оде к Погорелцевим, и ако му то не беше по ћуди; било му је у овај мах врло непријатно ма чије саучешће, па чак и од Погорелцевих. Ну они су се толико ради њега бринули, да је свакојако потребно било отићи. Њему се на једаред учини, да ће се због нечега морати веома стидети, кад се први пут с њима састане. „Да одем или да не одем?“ — мишљаше, хитајући да доврши доручак, кад у једаред, на велико његово чудо, уђе у његову собу Павле Павловић.

Макар што су јуче били заједно, Вељчаџинов није могао ни замислити, да ће тај човек макар кад доћи к њему, и био је тако збуњен, да је гледао у њега и није знао шта да каже. Но Павле Павловић се досети и сам, јави се и седе на ону исту столицу, на којој је седео пре три недеље, кад га је последњи пут походио. Вељчаџинову на један мах живо дође у памет та последња посета. Узрујано и са одвратношћу је гледао госта.

— Изволевате се чудити? — поче Павле Павловић, погодивши значење погледа Вељчаџиновљева.

Изгледао је у опште много слободнији него синоћ, али се у исто време видело, да је и више стрепио него синоћ. Спољашњост му је било веома интересантна. Господин Трусоцки није био само пристојно, него чак и кицошки одевен — у лакој летњем капутићу, у белим утегнутим чакширама, у прслуку отворене боје; рукавице, златан лорњет, који пређе није носио, рубље — све то беше без замерке; чак се и намирисао. На целој појави његовој беше нечега смешна а у исти мах те је наводила на неку чудну, непријатну мисао.

— У осталом, Алексејеју Ивановићу — настави он, увијајући се — знам да сам вас својим доласком зачудио, ја то осећам. Ну међу људима се увек одржава, а по мом мишљењу и треба да се одржава нешто узвишеније, зар не? То јест узвишеније односно свију услова па чак и самих непријатности, које могу да се изроде... зар не?

— Павле Павловићу, реците што брже све што

имате, и не правите никаквих керефека! — намргоди се Вељчаџинов.

— У две речи, ако изволите, — ужурба се Павле Павловић: — ја се женим и идем сад к невести, и то одмах. И они су на летњиковцу Желео бих само допасти још те особите части да ми буде слободно упознати вас са том породицом, те сам и дошао са необичном молбом (Павле Павловић покорно пригну главу) да идете са мном, ако изволите...

— Куда да идем с вама? — разрогачи очи Вељчаџинов.

— К њима, то јест на њихов летњиковац. Опростите, што говорим овако, чисто као да сам у врућици, па не могу јасно да се изражавам; уз то се толико бојим да ћете ми одрећи...

При том погледа тужно на Вељчаџинова.

— Дакле ви хоћете, да ја сад идем с вама к вашој невести? — запита Вељчаџинов, оштро га мерећи и чисто не верујући својим очима и ушима.

— Јесте — рече Павле Павловић, који наједаред изгуби сваку наду. — Не ћете се ваљда срдити, Алексјеју Ивановићу? То није, можда, каква дрскост с моје стране; само вас препокорно и особито молим... Ја сам држао, да ми ви, може бити, не бисте хтели одрећи...

— Пре свега, то је немогуће! — рече Вељчаџинов узнемирено.

— То је само моја жарка жеља и ништа друго! — молио је Трусоцки даље — не ћу да вам кријем, да ту има и других својих узрока. Али узроке сам рад тек после да вам рекнем, и за сад вас само особито молим...

Он чак устаде са столице из поштовања.

— Али то је у сваком случају немогуће, признајте сами... — Вељчаџинов такођер устаде с места.

— То је врло могуће, Алексјеју Ивановићу — ја сам већ био слободан говорити о вама, као о пријатељу; а у осталом ви сте већ и без тога познати; тиче се Захљебињина. Статски саветник Захљебињин.

— Како рекосте? викну Вељчаџинов.

То је био онај исти статски саветник, кога је назад месец дана непрестано тражио и не налазио га код куће, и који је, као што се показало, радио у корист противне странке у његовој парници.

— Та да, та да! — смешио се Павле Павловић, чисто ободрен великом зачућеношћу Вељчаџиновљевом — тај исти; сећате се сигурно, како сте оно пре ишли с њим и разговарали се, а ја стојао на другој страни и гледао на вас; ја сам тада чекао, да му се приближим после вас. Пре двадесет година смо заједно служили, ну тада, кад сам му хтео

да приступим после вас, још нисам ово намеравао. Тек сад ми изненада дође на ум да се женим, нема ни недеља дана.

— Али како да рекнем, па то је сасвим угледна породица? — зачуди се најивнио Вељчаџинов.

— Па шта онда кад је угледна? — искриви се Павле Павловић.

— Не, не, нисам тако мислио... само у колико сам ја опазио, кад сам тамо био...

— Да, да, они се сећају, сећају се како сте тамо били — радосно прихвати Павле Павловић — само што нисте могли видети тада целу породицу; али он сам сећа се вас, и поштује вас. Ја сам им врло лепо говорио о вама.

— Али, шта ћете да радите, кад је тек три месеца од како сте обудовили?

— Та па сватови не ће бити одмах; сватови ће бити тек после девет или десет месеци, управо кад прође година жалости. Будите уверени, да је све у свом реду. Пре свега Федосјеј Петровић познаје мене још од малих ногу, познавао је и моју покојну, зна како сам живео и на каквој пози, и на послетку, зна да сам и богат, а сад сам добио и место с повишицом — све је дакле као на дроту, као што изволевате видети.

— А кога узимате? Његову кћер?

— То ћу вам већ све потанко причати — пријатно подмигну Павле Павловић — допустите само да запалим цигарету. Сем тога ћете данас и сами видети. Прво и прво, таки су радници, као што је Федосјеј Петровић, овде у Петрограду по некад врло на цени, што се тиче службе, ако им само пође за руком да обрате на се пажњу. Али иначе, што се тиче, осем плате и осем неких платних додатака, наградних, допуне ради, поверенствених, или тима подобних доплатака — ни откуд ништа, то јест ничега од већег значаја, што би могло да састави капитал. Живе лепо, али ако имају породицу, не могу ништа да метну на страну. Замислите само: Федосјеј Петровић има осам девојака и само једног, још нејаког сина. Кад једном склопи очи — остаје породици само једна пензијица. А ту је осам девојака — та замислите само, замислите: свакој по пар ципела, па колики новац! Од осам девојака пет су већ на удају, најстаријој је двадесет и четир — прекрасна девојка, видећете и сами — а шестој је тек — петнаест, још иде у гимназију. Па вид'те, треба наћи младожење за пет старијих, што би, ако је могуће, требало учинити што пре. Отац би дакле требало да се што чешће даје видети — а шта све то кошта, питам ја вас? И на једаред јављам се ја, па још први младожења у њиховој кући, а добро

сам им познат, то јест у том смислу, да сам човек са имањем. Е па то вам је све.

Павле Павловић објашњаваше са заносом.

— И ви заискасте најстарију?

— Н-не, ја... нисам најстарију; ја заисках ону шесту, ону, што још учи гимназију.

— Шта? обмехну се и нехотице Вељчаџинов — та ви сами велите, да јој је петнаест година.

— Петнаест сад; ну кроз девет месеци биће јој шеснаест, шеснаест година и три месеца, па што не бих? А како је то сад све незгодно, о томе се за сад ништа и не зна, но само с родитељима... Верујте да је све у свом реду.

— Није дакле још решено?

— Не, решено је, све је решено. Верујте да је све добро.

— А зна ли она?

— То јест она се само прави, да не зна, да лепше изгледа: а како не би знала? — пријатно жмирну очима Павле Павловић; — но, шта је дакле, хоћете ли ми указати ту срећу, Алексеју Ивановићу? — доврши, ужасно збуњен.

— Али чега ради ја да идем онамо? У осталом — дода брзо — ја ни у ком случају не ћу ићи, за то ми не морате ни износити своје узроке.

— Алексеју Ивановићу...

— Па зар ја да седнем с вама упоредо и да идем онамо? Промислите само!

Одвратни и непријатни осећај опет му се повратио после кратког заборава, до кога га је довело брбљање Павла Павловића о невести. Још који тренутак и он би га одјурio био за увек од себе. Љутио се и на сама себе због нечег,

— Седите, Алексеју Ивановићу, седите само са мном, па се не ћете покајати. — Не, не, не! — замаха рукама, опазивши нестриљиву и одлучну жестину Вељчаџиновљеву — Алексеју Ивановићу, Алексеју Ивановићу, немојте у напред одрицати! Ја видим да сте ме, може бити, рђаво разумели: јер ето ја врло добро разумем, да нити сам ја за вас, нити ви за мене — ми нисмо другови; нисам ја баш толико глуп, да ни то не разумем. И да ова услуга, за коју вас молим, не ће у будућности имати никаква утецаја. Та прекосутра и онако ја сам одлазим са свим одавде, за увек; дакле као да није ништа ни било. Нека дакле овај дан буде само један случај. Дошао сам к вама и полагао сам наду на благодарство ванредних чувстава вашег срца, Алексеју Ивановићу — и то особито баш на она чувства, која су у последње време могла бити побуђена у вашем срцу... Ја барем ово говорим јасно, или још ни то није доста?

Узбуђење Павла Павловића беше порасло до врхунца. Вељчаџинов га је чудно посматрао.

— Ви иштете услугу од мене — запита замишљено — и страшно наваљујете — то ми је сумњиво; рад сам да знам више.

— Сва ваша услуга састоји се у том, да пођете са мном. А после, кад се вратимо натраг, ја ћу све изнети пред вас, као на исповести. Имајте поверења у мени, Алексеју Ивановићу.

Ну Вељчаџинов се још непрестано отказивао и то тим упорније, што је осећао у себи неку тешку, пакосну мисао. Та зла мисао се још одавна зародила у њему, још од оног тренутка, кад је Павле Павловић споменуо невесту. Да ли то беше проста радозналост или некаква још са свим нејасна жеља, доста да га је нешто вукло, да — пристане. И што више га је вукло, то се више бранио. Седео је подлактивши се на руку и размишљао. Павле Павловић се вртио око њега и наговарао га.

— Па лепо, ићи ћу! — пристаде на једаред, немирно и скоро узбуђено устајући с места.

Павле Павловић се страшно обрадовао.

— Е што сте ви, Алексеју Ивановићу! А сад се само преобуците! — вртио се радосно око Вељчаџинова, који се облачио. — Само се лепо одените, као што ви већ умете.

„И ради чега и он сам онамо иде, тај чудни човек?“ — мислио је у себи Вељчаџинов.

— А после, ја не очекујем од вас само једну услугу, Алексеју Ивановићу. Кад сте већ пристали, онда ми будите руководитељ, молим лепо.

— У чему на пример?

— На пример, у врло важном питању: шта ћемо с крепом? Шта је приличније: да скинем креп или да га оставим?

— Како вас је воља!

— Не, ја желим да одлучите, како бисте ви сами чинили, то јест, кад бисте носили креп? Ја мислим кад бих га носио и даље, то би доказивало верност мојих осећаја, а то би се по свој прилици допадало.

— Разуме се, скините.

— Дакле разуме се? — Павле Павловић се замисли. — Не, боље ће бити да га носим и даље...

— Како вас је воља! — Дакле ипак нема поверења у мени, то је лепо! — помисли Вељчаџинов.

Изидоше; Павле Павловић је са задовољством посматрао лепо одевеног Вељчаџинова. Изгледало је као да се на његову лицу појавило више поштовања и озбиљности. Вељчаџинов се чудио њему а још више себи самом. Пред вратима су их чекала елегантна кола,

— А, дакле сте већ били и кола спремили; онда мора да сте били уверени да ћу поћи с вама?

— Кола сам узео за себе, али сам такођер био скоро уверен, да ћете и ви пристати да идете — одговори Павле Павловић са изгледом потпуно срећна човека.

— Хе, хе, Павле Павловићу — засмеја се некако раздражено Вељчаинов, кад су већ сели и кренули се — да немате ви можда и сувише поверења у мени?

— Али то не требате ви да ми кажете, Алексјеју Ивановићу, не треба ви да ми кажете, да ли сам будала? — одрешито и убедљиво одговори Павле Павловић.

„А Лиза?“ помисли Вељчаинов, и онај час престаде мислити о том, као да се уплашио од каква хуљења на веру и светињу. И онда се на једаред учини сам себи тако малушан, тако ништаван у овом тренутку; учини му се да је саблажњива мисао, која му се врзла по глави — тако ситна, тако ружна мисао... да му чисто дође, да се, по што по то, опет свега окане и да онај час скочи из кола, па чак макар било потребно потући се због тога са Павлом Павловићем. Ну онај започе опет говорити, и саблазан обухвати опет његово срце.

— Алексјеју Ивановићу, разумете ли се ви у драгоценостима?

— У каквим драгоценостима?

— Брилијантским.

— Разумем се.

— Хтео бих да понесем штогод на поклон. Саветујте ми: треба ли или не?

— По мом мишљењу не треба.

— А ја бих тако радо хтео! — узмува се Павле Павловић. — Само шта да купим? Да ли цео прибор, то јест брош, мињуше, браслете, или само једну стварцу?

— А колико бисте хтели да платите?

— Па четири до пет стотина рубаља.

Ух!

— Мислите да је много, шта ли? — трже се Павле Павловић.

— Купите само једну браслету, за сто рубаља.

Павлу Павловићу чисто би криво. Страшно му се прохтело да плати што више и да купи „цео“ прибор. Говорио је непрестано о том. Уђоше у златарницу. Свршило се на послетку тим, да су ипак купили саму једну браслету, и то не ону, која се допала Павлу Павловићу, него ону, коју је показао Вељчаинов. Павле Павловић хтеде да купи обадве. Када је трговац, који је тражио прво сто седамдесет и пет рубаља за браслету, спустио на сто педесет — он се чак почео љутити; с радошћу би платио био и две стотине, да је заискао, тако радо је хтео да купи што скупљи поклон.

— Ништа то не чини, што се ја журим са поклонима — изливао се у заносу, кад су се опет кренули — нису они од оног високог света, него искрени, простосрдчни. Невиност љуби поклоне! — насмехи се лукаво и весело. Ето ви сте ми се мало час подсмехнули, Алексјеју Ивановићу, због тога, што јој је тек петнаест година; а вид'те, мени је баш то и заврнуло мозак — баш то, што још у гимназију иде, са торбицом на руци, у којој су теке и пера, хе-хе! Торбица је баш и упленила моје мисли! Мени је главно невиност, Алексјеју Ивановићу. Кикоће се тамо са пријатељицом у кутићу и како се смеју, Бого мој! И шта је било: цео смеј и кикот за то, што је мачка скочила са ормана на постељу па се наглавце преметла... Тако вам то тамо... чисто мири на свежу јабуку! Да скинем креп, а?

— Како хоћете.

— Скинућу!

И збиља скину шешир, здера креп и баца га на пут. Вељчаинов виде, како му се лице засјало најлепшом надеждом, кад је опет метнуо шешир на своју ћелаву главу.

„Да ли је он заиста така?“ помисли Вељчаинов пакосно, — да можда заиста нема какве *подвале* у том, што ме је позвао? Да не рачуна у истину, можда, на моју племенитост? настави скоро ражљућен последњом претпоставком. „Шта је он, да ли је комедијаш, будала или „вечити муж“? Јер на послетку не би било могуће!“...

П О У К А

О ПРОШЛОСТИ БЕОГРАДА

Како се наиме ноћу шанчеви све већма пунили јаничара, који су гомилице продирали те се сваки час могло побојати, да ће се најзад и овде морати повући испред надмођја, латише се у крајњој не-

вољи очајна средства, да се спасу. По свој прилици по Капистранову савету још те поћи повежу велику множину грања, натопе је сумпором и другим горивим материјама, пред зору је запале и тако, не

мало по мало, него наједаред је свађају са зидова и бедема на јаничаре, што су били у шанчевима а тако се чему зацело нису надали. И одиста је страшно било дејство елемента, који је пустошио. Све, што је још било живо по шанчевима, погибе од ватре и дима; кажу да се ни један човек није спасао; а и од оних, који су с леђа потиснути из града или преко моста гледали да умакну, још се многи стропоштали у голему ватру, која је свуд унаоколо затварала излаз. Што се још могло спасти, повукло се, бежећи као без душе, за османску опсадну муницију. Велика је била радост хришћана, што се тако чудно спасли; грдно је било кукање османлија, који су били пола сажежени и пуни рана. Тек кад је са свим свануло, могле се потпуно прегледати грозоте те страшне погибије. Шанчеви су до горе били пуни грозно накараћених лешина и на далеко се ништа није видело, до крв и призори, да их се човек морао ужаснути.

Ма да је победа била тако рећи одсуђена, ипак Сибињанин Јанко није хтео све да метне на коцку и сву своју војску пренагњеним гоњењем да даде у руке непријатељу, о коме је мислио да је још доста јак да ће моћи поновити чак и нападај на град. Но није био кадар обуздати одушевљење крсташа, које се развило било у неоодољиву тежњу за бојем. Док је он гледао да војску покупи на земљоузу, који сачињава улив Саве у Дунав, дотле се око Капистрана згомилала чета од прилике две хиљаде момака те стаде сад са свом жестином захтевати, да се нападне на османлије, које је још штитила опадна муниција. Сибињанин Јанко није се могао одупрети. На челу хиљади момака пође лагано на прву линију непријатељске муниције. Но већ се од остраг кренуле и остале чете те су чак и Сибињанина Јанка са собом одвукле. Османлије, како је већ ушао у њих страх, слабо се могли одупрети. Како су одмах на првом нападају били побијени, оставише своју муницију победиоцима па се повукоше на другу линију. Но и ту Хришћани одмах за тим заузеше на јуриш те се сва османска војска повуче на трећу линију, на главни окр, који је био јако утврђен бедемима, шанчевима и муницијом.

Тек овде дође до озбиљна, очајна боја. Сам Мухамед, у бесу, појури у сред ратне вреве, стаде око себе клати и убијати, свугде, камо доспеде, стаде Хришћане сузбијати, но најзад се ипак, тешко рањен, мораде повући са бојишта. Све су наиме већма из окола и из града продирали Хришћани те су заплешену муницију одмах наперили на последња османска утврђења. У крајњем часу уздао се још Мухамед у храброст и издржљивост својих јаничара,

но и ови су од чести били већ уништени, или су били клонули те отказали послушност. Па кад је онда Мухамед, наљутивши се због тога, стао оштро корети њихова заповедника Хасан-агу, појури овај у очајању сам у најгушћу гомилу бораца те за тињи час подлеже, пред султаном, јуначки под тешким ударцима хришћанских мачева.

Сад је било све изгубљено. Шест хиљада још свежих османских коњаника, који се тек доцкан у вече од Дунава амо појавише на бојишту, избацише додуше још једаред из окола Мађаре, који су већ продирали до султанова чадорја, те их потиснуше до друге линије; но Мухамед је био клоцу те није смео да се упусти још једаред у борбу. Како се већ смркавало, даде знак, да се повлаче а његова војска на то стаде бегати као без душе. Општи је наиме био страх, да ће Сибињанин Јанко са целом својом војском поћи назорце за њима те поновити бој, чим сване. С тога је сваки са собом понео само оно, што је у брзини могао понети. Опрема, чадори, сва муниција, коју је Мухамед у брзини још дао заковати, остаде и други дан са многим другим скупоценим стварима паде шака непријатељу. На сто кола однесоше рањенике. Свега кажу да су османлије оставили под зидовима Београда двадесет и четири хиљаде мртвих. Исто толико османлија каже се да је погинуло у бегству од чести нападнувши једно на друго. Сам Мухамед у бесу и једу погуби неколико својих слугу и заповедника својом руком, или их, дошавши у Софију, на своје очи даде погубити. Повратак султанов изгледа да је био бегство; бар су уводе, које је српски деспот послао био за турском војском, већином донели глас, да је султана нестало без трага.*)

Радост са добивене победе била је у целом хришћанском свету неизмерна. Папа Каликст III приредио је велико благодареније и у спомен победи и ослобођењу Београда стави светковање преображења Христова за католичку цркву на 6 август, т. ј. на исти дан, кога је по рачуну историчара Леонида у Термопилима извојевао себи бесмртну славу. Па ипак је та монументална победа по хришћански свет била без хасне. Сибињанин Јанко и Капистран ентузијастично су до душе били слављени, папа, који је непрестано гледао да по убичајену начину састави неку врсту ратне „уније“ против Порте, умео је додуше својим незнатним средствима да мобилизује флоту, која је под Лодовиком Скарампијем, патријархом од Аквилеје, Турцима у истину нанела доста

*) Zinkeisen „Geschichte des osmanischen Reiches in Europa“ и Hammer „Geschichte des osmanischen Reiches“ по извештајима савременика о осуди Београда и о боју онде.

штете, нарочито тим, што је на време заузела острва Тасос, Самотраку и Лемнос. Но шта су хаснили ти ситни удари, кад је једини јунак, који је дотле у великом рату кадар био да одоли јаничарима, кад је стари Сибињанин Јанко већ 11 августа у Земуну у градићу, који се по њему прозвао, а 26 октобра 1456 Капистран умро те се сад у Угарској странке тако стале трти, да се за овај мах није могло ни помислити на икакву акцију ван државе.*) И у осталој је Јевропи смрт оба одушевљена борца нагло прекинула све добре намере и сву радост, пало се у стару апатију те угасну опет искра одушевљења, коју је потпирила била сјајна победа над силним османским освајачем. Мухамед, схваћајући добро ситуацију, пре свега се решио да балканско полу-

*) У жалосно то доба пада и епизода, која је у тесној свези са историјом Београда, наиме убиство грофа Улрика Цељског. Догађај овај, вели ђенерал Коста Протић у својим чланцима: Одломци из историје Београда, заслужује да се забележи већ и за то, што је Улрих Цељски, палатин угарске краљевине, кнез римске царевине, шурак цара и краља Жигмунда, ујак мађарског краља Ладислава, био зет по кћери српског деспота Ђурђу. Кад су Турци одбијени са Београда, дошао је у Београд за команданта града Михајило Силађија, онај исти, што је држао неко време у Београду деспота Ђурђа, а ту с њиме бавио се и његов сестрић, Владислав Хуњадија, син Јована Хуњадије. Силађија и Владислав оправили су Београдски град у колико су га Турци били порушили при овој опсади и довели су у Београд своју драговољачку и најамничку војску, па су замолели краља Ладислава да дође у Београд, те својом посетом да учини њима милост, а Београду част. И доиста је краљ Ладислав дошао у Београд, праћен грофом Цељским, који је био у завади са Хуњадијевцима, који су били представници народне странке. Но кад је краљ ушао у град, Хуњади је брзо затворио за њим капије градске и није хтео да пусти у град и краљеву војску, која га је допратила до самога града. Неки дан по овоме (11 нов. 1456) западео је Хуњади са грофом Цељским кавгу, и кад је гроф Улрих потегао мач, околина Владислава Хуњадије напала га је оружјем и убила на месту у Владислављеву двору. На скоро за Цељским преминуо је и деспот Ђурађ Бранковић, а нису га за дуго надживели ни Владислав Хуњадија, ни краљ Владислав Posthumus. Први је погубљен 24 марта 1457 у Будиму. Њему се тако осветио сам краљ Ладислав, који је после пада и то 23 марта 1458 напрасно умро. О овим трагичним догађајима, који илустрју оно жалосно доба турскога продирања и хришћанске поцепаности и несвесности, прича Мијатовић у свом Деспоту Ђурђу. Сем тога је исти писац убиство грофа Цељског у Београду описао у чланцима, који су год 1880 излазили у „Српској Зори“ под натписом: Лени краљ или два политичка убиства. Историска скица Чед. Мијатовића. „Српска Зора“ од год. 1880. бр. 2 и 3.

острво и Грчку са свим подвргне под своју власт те да тако Београд као зрео плод падне у крило османлијама. Пре свега се морала Србија са свим уништити. Стање у тој земљи по смрти трећег великога саборца Сибињанина Јанка и Капистрана, несретнога деспота Ђурђа Бранковића, и онако је било такво, да од стране Турака није требало баш велика напора па да се деспотовини зада самртни ударац.**) Жалосне породичне прилике у дому Бранковића, насилна смрт деспотове удове, којој је виновник син јој Лазар, непопуларна политика његове удовице Јелене, унутрашњи распад државе — све је то олакшало те је Србија била покорена. Деспотова се породица разбегла на све стране, велики део српског становништва отеран је био у робље а сама земља била је претворена у турски пашалук. На исти је начин поступио победоносни освајач у Целопонезу и у Босни. У Босни је оцеубиство и братоубиство у краљевском дому несрећу довело до врхунца. Стеван Томашевић, последњи босански краљ, који се попео на крвљу свога оца окаљани престо, кад је чуо да се приближује Мухамед, побегао је у утврђени Кључ но наскоро се морао предати. Краљ, а с њим и најмоћнији великаши буду на губилишту билајском погубљени, 30.000 босанске момчади буду придељени јаничарском кору а 200.000 становника буду одведени у робље.

Тим као да је решена била задаћа, које се Мухамед био латио. Цариград, Грчка, Мала Азија, балканско полуострво били су султану подвргнути. Само Зета под Црнојевићима и Скендербег од Арбанашке пркосили су још у својим горама победоносном владару.

Но и Београд се држао као силно стеновито острво у страшној струји морској. Тај град, о чије је зидове Мухамед пролио доста крви, као да је био осигуран од сваке опасности. Као да је то био последњи и нај јачи бранич Западу. И одиста је то Београд и био за пуних шездесет година, док је трајало кратко сјајно доба, кад је краљ Матија Корвин, достојни син старога Хуњадије, својом управом чаровном појавом полепшао последње дане угарске државе. Но и Београду се приближавао последњи часак.

**) Hertzberg: Geschichte der Byzantiner und des osmanischen Reiches (Berlin 1883) и Чед. Мијатовића Деспот Ђурађ Бранковић I и II. Београд 1880, 1882.

КЊИЖЕВНОСТ

М. А. РЕЉКОВИЋА „САТИР“ У ЛИЦИ

Прошло је већ десетак година, како ме је негдашњи шережански харамбаша Гацо Кантар у личком Доброселу питао: да ли ми је позната *пјесма* о несложној браћи; па кад рекох да није, стаде ми он казивати преко реда чега се још сјећао. Ја написах те комаде; а извадих из једнога и примјер за ријеч „*гођици*“ (види у »Рјеснику hrv. ili sgr. jezika«).

Тражећи од скора нешто у Рељковићевој »Сатиру«, обрадовах се видјевши да је и на Тromeђу доспјело ово поучљиво дјело његово, у коме он — као што Стојан Новаковић пише Славонце кори, подсмјева им се и на боље упућује. Напоменути улумци јесу из *другога* дијела »Сатира«, а *четврте* главе, у којој »Сатир казује Славонцу, како се у његовој кући догађа невјерност, поради које бива неслога, а с неслоге злоба, пак најпослије и бој и диоба«. Заиста је у овој глави истакнут прави узрок кућнога немира и немиљка, братинске завадње, задружнога расула и јаднога натјеривања — на штап и просјачку торбу, па ваљда се тога ради и задржала најдуже ова глава у памети народа. Али је народ и оригинал прекрајао према своме схваћању, а и ријечи је догонио на свој говор, о чем ћемо се одмах увјерити.

Није од потребе да све те комаде овамо пренесем, доста ће бити и ово мало. Лакшега поређења ради исписујем та мјеста из оригинала латинским словима, и то по винковачком издању, а народно казивање ћириловским.

De mi, bratac, ponaoštri srpa,
Neće žeti, nego istom drpa:
Noću, veli, ako grošić dadeš,
Jer ti, snašo, to i sama znadeš,
Da mi kuća nij' dala zanata,
Niti mi je kupila halata.

*

На, брајане, назуби ми српак.
Хоћу, снашо, ако грошић дадеш,
Јере за то ти и сама знадеш:
Нит' ме кућа учила заната,
Нити ми је купила алата.

*

To koja god druga žena smotri,
Pak svom sinu metne sirca po tri;
I dok one tako se nadmeću,
Kuća trpi sve škodu to veću.

*

Трећа о тог нешто мало смотри,
Своме сину справи сирца по три;
Док год се оне тако надмећу,
Трпи кућа злоћу то већу.

Тамо се не каже »глава« у кола или точка (IV 53), него *трупина*; а не могу да докучим за што замијенише »памет« са »разумом«, и ову ријеч узеше да је женскога рода:

Најстарији кола правит' знаде,
Бог му дао *ту разум* имаде.

У *првом* дијелу казује Рељковић, да у Славонији има »школа« (школа), — али каквих? Па ту читамо:

Јер се момак' по педесет лати,
Пак се они *играју вукова*,
Куд ћеш горих од тих курјакова?
Они вију ко и други вуци,
А орлују (*урлају?*) ко помамни Турци,
Пак се предњак хољудином туче,
Вика стоји: престан' добар вуче!
Они *обноћ* око кола кашу,
А кад л'јепо све коло опашу,
Онда стражњи предњима омахне,
И све коло на земљу обвале;
Пак кад буде од дјевојак' хрпа,
Онда зграбив сваки своју дрпа.

Његови се славонски момци играху вукова, баш као што се и данас и момци и људи играју у Лици на Тromeђи.*) Ова игра, која се зове *вујање*, и у којој се играчи ухвате један другоме озада за пас, за кожун или за хаљину, те тако начине *вујаљку*, игра се и тамо који пут уз коло; али кад су велики у колу, не смију му ни близу прићи.

Но тамо у вече *иду још у вукове*. Кад је млада доведена у младожењину кућу, па »да веселе још већма срце стопи и душу разигра, ето момчади и дјевојака из свег села пред кућу, ето и дјечурлије *у вукове*, да се све

*) *Летопис* Мат. Српске, књига 140, стр. 57.

заједно *наигра кола*, испјева и прогалами. И њима се даде што пити, ако је домаћин ишто имућнији. Њеки се увуку у кућу, умијешају међу сватове, те играју око ватре пјевајући свакојаке пјесмице. Навадно загризају *вукови* прикладном пјесмом младенце, али се знаду све у шали наругати и домаћину, ако их ничим не понуди.*) У овим »вуковима« буде

*) *Јавор* за год. 1881, стр. 1351 и 1352.

свакојаке шале и кикота, али се том приликом не меће у погибао ничије »благо«, као ни на прелу.

Ево дакле потврде, да се уломци Рељковићева »Сатира« и данас казују у Лици као каква народна пјесма, и да тамо још и сад има »шкула«, о којима је он мислио, да их »изван Славоније нигдје нико још видио није«.

Мојо Медић

„КАЛАЈЦИЈЕ“

У 4 броју »Стражилова« од ове године под горњим натписом разјашњава нам госп. Мојо Медић: шта су то *калајције* или *калајције* те нам још наводи о том мишљење г. протојереја Манојла Грбића, па онда Вуково као и госп. Игњата К. Сопрона. Поштовани господин Мојо Медић врло је добро рекао, да *калајције* нису никакви рибари, као што је то наведено у »Карловачком Владичанству« на страни 134. књ. I.

Да се *калајцијама* звали они трговци, који су по селима робу носали, то је необорива истина, а да ли су *калајције* постале од Грка и Цинцара, то ја не знам. Само знам, да у нас у Босни зову — као што напоменух — *калајцијама* (а не *калајцијама*), оне сеоске трговце, који своју робу на коњма ношаху, па су за то добили били још и онај придјевак: »бисажари«, а оне, који су без коња робу посили, зваху *торбичарима* а по некад и *носалицама* а никад *калајцијама*. Него *калајције* у оном смислу, у којем је та ријеч споменута у »Карловачком Владичанству« — а то је управо и повода дало, да се пише о *калајцијама* — нијесу ни оне *калајције*, што су робу носали у бисагама, ни они *торбичари*, што су робу носали на леђима, као ни они »Kalagier«, што су рибу хватали; јер оне *калајције* што су робу носале у бисагама, па ни они *торбичари* што су робу носали на леђима, никада нијесу у друштву путовали, јер то ни њихову интересу није подносило. Па онда ове *калајције* (бисажари) никад ни-

јесу ходали са фамилијом те робу продавали, него свагда по један, и то сам самцит на коњу, на којем је и јахао и своје бисаге са робом носио.

Него у Босни има друга врста *калајција*, који и ходају у друштву свукуда и насељавају се свукуда. Такове *калајције* јесу они мајстори, што *калајцију* кућевно (од бакра) посуђе, као: котлове, тепсије, сахане (пладњове), таве и друго којешта. Ове *калајције* ходају још и данас (а у првашња времена још више су ходали) јатомице, по цијелој Крајини, а чешће пута до сад прелазили су и преко границе. Они ходају са фамилијама својим, па настане ли се у којој вароши, онда мушки ходају по околним селима, а жене и дјеца остају и чекају док они обрше свој посао по околини. Такових *калајција* има данас највише из Скопља, јер је тамо тај занат много распростра.

Може бити, да су те *калајције* уза свој занат по некад и робу продавали, али је то била у њих само споредна ствар.

И у нас овђе у Бишћу има неколико фамилија, које су се из Скопља некада као *калајције* настаниле, те сада се неки занимају и трговином, а неки се још и сада баве *калајисањем* бакреног посуђа.

Моје је скромно мишљење, да се такове *калајцинске* породице настаниле и у Карловац, па не имајући тамо за свој *калајцински* занат довољно посла, окренуше за трговином и другим занатима па се тамо и одомаћише.

Поп Коста Ковачевић.

Н Е М Ц И И Ф Р А Н Ц У З И

(Наставак)

III

Егмонт, замисљен и започет у Немачкој, довршен је у Риму. Гете се тада беше упутио да се преобрази, па ако му се преображај још не опажа у *Егмону*, јасно се види у »*Ифи-*

генији на Тавриди«. Познато је збиља, да се Гете, како је био Шекспировац, згадио на черупаву уметност, па је гледао да се врати, или боље рећи да оде ка простоти у древних. Сећаћете се, с каквим се ентузијазмом одриче

свога завичаја и пева «класичну земљу» у римским еленијама. Али старе мане пасминске опет су зато остале у њему, а оне његове урођене каквоће ишчезле су, јер његово дело, поставши класично, престало је бити народно.

У овом комаду не ћемо наћи ништа, што је често смешно али каткад дражесно у *Егмонту* и *Гецу*. Ту влада несносна ведрина; у место да се крећу као живи људи, лица се мичу са спорашћу кипова, па у најјачим тренуцима прелазе из једне пластичне позе у другу споро као автомат, који није добро намазан. Гете је мислио, да ће тако подражавати спокојство грчкога драмата; он сиромаш није схватио, да је спорост драматичкога развитка била прописана атинским трагичарима потребом да продуже утиске, како би их могли осетити безбројни слушаоци; он није схватио, да је спокојство у њих само привидно и да снажан живот ври у њиховим пространим периферијама.

Ако је од Грка узјамно без његове њихова потребна несавршенства, Гете није избегао жалосне кобности свога порекла. Кратак пример биће довољан.

Пилад и Орест све су удесили да беже с Ифигенијом. Пилад дође да води младу свештеницу. Али ова оклева; не ће да вара цара Тоанта, који јој је био тако добар. Не треба да кажемо да је то оклевање измислио Гете. Ако свештеница не пристане да оде тајно, њему не остаје, него да јој брата убије. То јој Пилад и каже.

„*Пилад*. Треба ли наговарања онде, где је избор забрањен? Има само један пут спаса за тебе, твога брата и нашега пријатеља; треба ли питати, хоћемо ли њиме поћи?»

«*Ифигенија*. О! пусти ме да оклевам!» вели она.

То је крик из срца ове мекушне јунакиње, и она оклева!... Како је то све истинито и човечанско, јел'те?

Али критичари немачки вичу, како је ова двоумилица племенита. У овој прилици њихов Гете чини им се други Корнељ. Дакле да видимо, ко је тај Тоант, коме свештеница од силне искрености не сме да склони главу свога брата, или, како она сама вели, да «одбије оно, што се од мене иште с разлогом и збиљом, што би му срце моје морало одобрити као право.»

Овај цар, чији крвави прохтеви Орестовој сестри чине се да су тако достојни и разложни,

има збиља рачуна и озбиљности. Али овај човек са тако величанственим спокојством, са тако узвишеном великодушносту, уједаред се распомама и иште од Ифигеније, да наново приноси људе на жртву. За што? За то што Ифигенија не ће да пође за њ. Мало час био је то савремен цар, пун величине и благости, уједаред је то варварска поглавица, који жедни да пролива крв. Па нека се не каже, да је Гете само репродуковао легенду. Ваљало је тако удесити, да се карактер његова јунака не исприци. Узмите само, колико се бринуо Расин, кад је састављао свог *Агамемнона*. Цар царева мора да жртвује своју кћер; он умире од туге, што је даје убити, а сувише, тајна побуда, честољубље «голица му из срца горду сладост.» Тоанта напротив нико не присиљава. Истина он каже, да народ иште жртве; али само тиме, што Ифигенији нуди *избор* између брака и овог крвавог обичаја, доказује сам јасно, да тај разлог није озбиљан. У ствари се повинује само једној побуди: жељи, да страх од крви бади Ифигенију у његова наручја. Код све нискости ове жеље Орестова сестра не престаје уважавати свога покровитеља и дивити му се; пошто је оклевала да спасе свога брата, она са племенитосту иде дотле, да га упропашћава; она призна цару све, а овај се срећом по други пут себе одриче и пушта странце да оду.

Зар Ифигенија није овде рођени род Бракенбург, несретном и задовољном Кларину љубавнику? Њена племенитост је племенитост људи собних, који чувства замишљају у место да их осећају, или као у војника, који одговарају захваљивањем на ударце сабљом поштимице.

IV

Од то доба узео је Гете тон понтифика, и није га више оставио. Највећа хладноћа пробија испод најврелијих фраза. Његов пространи ум лебди над узбуђењима срца, као мирно небо на врх узбуркана мора, па не само да их пише с поља, што су чинили неколико њих великих уметника, него још даје видети, да их с поља пише, а то квари сваку илузију.

Његов главни роман, *Вилхелм Мајстер*, написан је тим спокојним стилем; нико није могао озбиљно доказивати, да је то дело савремено. Нека дакле читалац не очекује, да га заводимо у овај лавиринт. Могао би се назвати храмом досаде, тако је диван у свечаној

једноликости. Није да нема овде и онде дражесних листова, zgodних силујета; али никако није читалац дужан, да своје уживање скупле плаћа. Недостатак плана, непрекидан ток тео-

рија, незнатна узбуђења, обрађена «са разумом и озбиљношћу», тамо ћете наћи на сваком кораку ове мане, којима као а priori да мора да се одликује немачки роман.

(Наставиће се)

КОВЧЕЖИЊА

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ

Alfred von Skene, mähr. Landtags-Abgeordneter. Entstehen und Entwicklung der slavisch-nationalen Bewegung in Böhmen und Mähren im XIX. Jahrhundert. Historisch-politische Studie von —. Wien, 1893. Verlag von Karl Koenig. Berlin, G. Winkelmann. Leipzig, G. E. Schulze. S. XXIV+156. — Ова извршена студија припада својом садржином правничкој струци, но написана је тако просто, јасно и занимљиво, да је може лако читати и сваки, који није правник по занату, већ само прати јаван живот словенских народа у овим земљама из новина или из расправа, које популарно говоре о политичким, историским и културним питањима. На први поглед видимо да је овај рад резултат и производ вешта радника, који не само добро разумева свој посао, већ га уме честито и другоме изнети и показати. Оваких историско-политичких студија, овако јасно и објективно написаних, имају само културни, политички зрели народи, у којих има људи широка погледа, објективна суда и јасна схваћања. У целој овој студији приказао нам је писац у јасним, видљивим цртама историски развитак политичког и културног живота словенских племена у Чешкој и Моравској све до XIX. века, и нарочито се забавља питањем о садашњем покрету истога племена, критички му испитујући узроке и последице. Расправа има напред свој предговор (I. — XXIV.), у којем писац исказује објективно становиште, скојега полази, „подједнако симпатишући и са немачким и са словенским елементом“, и објашњава неке основне појмове, о којима је реч у самој расправи. После исцрпног предговора долази *увод* (1—42), где нам писац износи у кратком критичном прегледу историске приватно-и државно-правне податке, као неку предисторију, да нам олакша разумевање онога, што после говори о словенско-националном покрету у Чешкој и Моравској. О самом покрету говори писац у *шест* чланака; у *првом* од њих (стр. 43—59), говори о културним и политичким приликама у Австрији и Немачкој после тридесетгодишњег рата и обртну њихову с почетка XVIII. века (г. 1720.); о културно-школским реформама Марије Терезије; о чешким школама и чешкоме језику за Марије Терезије и Јосифа II; у глави *другој* (стр. 60—72) говори писац подробније о политичко-културним приликама у Русији као словенском средишту, из којег потечу чивенице као спелни узроци словенског националног покрета свију Словена, а нарочито у Чешкој и Моравској; у *трећем* чланку (стр. 73—107) говори подробно о вођама и представницима словенско-националног покрета: опату *С. Добровском*, *С. Јунгману* и *Јосифу Добровском*, до г. 1848.; за тим о историској радњи *Палацкога* (1798—1876), коме је по речима

пишчевим (стр. 107) у „политички и јавноме животу недостајао практичан смисао и енергија“; о живој књижевној радњи *Шафариковој* и многих других. У глави *четвртој* (стр. 108—130) започиње писац друго поље, на којем се вршио словенско-национални покрет у Чешкој и Моравској, поље политике и јавнога живота, док је у пређашњим главама (I—III), изнео исти покрет на пољу просветном и књижевном, доводећи узроке томе из последица после г. 1830, т. ј. после револуција у Паризу, Белгији и Пољској. Описује идејално, словенско-демагошко одушевљење, што га пробудише др. *Амерлинг*, браћа *Тил*, *Јосиф Фрич*, *Калина*, *Кролмус*, *Сабина* и други „фантастични букачи“ без икакве озбиљне спреме и посла; за тим „репеалисте“ са *Рупертлом*, *Гаучел* и *Ф. Хавличеком* на челу, који беху духовни покретачи чешких народних зборовна, словенскога конгреса у Прагу и „Словенске Лиге“. То беше крајња демагошка опозиција уз умеренију странку Палацкога и његових пријатеља. У глави *петој* (стр. 131—141) описује нам писац живим бојама покрет, што га покренуше *Јудеит Штур* и *Гауч* уз потпомагање Палацкога, Ригера, Шафарика, витеза од Најберга, грофа Х. Коловрата, Јос. Турна и А. Дејма с том лозинком, да се сједине сви Словени у австриској земљама; ту се изнесе питање оне жестоке буне и демонстрације чешке све до г. 1860, од кад се управо води садашња јавна борба политично-културна у Чешкој у са свим другом правцу. У *шестом* чланку (стр. 142—153) истиче писац живахну радњу чешких родољуба око буђења свести чешкога народа, који има подобности за културан живот и напредак, говори о одношајима чешког и моравског народа према држави австриској и о разалици Руса, Хрвата и Чеха као такој, која је између Енглеза, Холандеза и Немаца (стр. 145). Поједине мисли и рефлексије пишчеве не можемо износити, али су оне врло занимљиве, као што је и цела његова критична интуиција пуна духа, психологије, знања и здраве контемплације. С тога, што овај посао носи на себи печат сувремених питања и тумачи данашње појаве државно-правног организма и социјалног стања австриских Словена, држимо да не грешимо, што је и по тој интересној садржини и по лепој, тако рећи, симпатичној спољашњости препоручујемо најтоплије свакоме интелегентном Србину, а нарочито правницима нашим.

А. П.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ

— Као што читамо у „*Нашем Добу*“, поднео је Дан. А. Живаљевић Академији библиографију српске књижевности за прошлу годину. Крај сваке књиге је забележио и где је приказана а на крају је статистички упоредио 1893, 1883, 1873 и 1843 годину.

— Мита Живковић јавља, да је дао у штампу своје дело „Сарајево од свог постапка до данас“. Говориће ту о историји и географији Сарајева, о управи му и властима, о зградама и знаменитостима, о становницима по броју, језику, вери и народности, о старинама и о окупацији. Књига ће изнети дванаест штампаних табака на осмини, биће у њој тринаест слика, које су рађене у Бечу, а претплата јој је цена за нас овде 1 ф. а. вр. Поручује се у Мих. Костића, књижарника у Пожаревцу. Рок претплате је половина априла.

— Српска књижевност доби у последње време две политичке брошуре. Једно је Јов. Ристића „Једно намешнитво“ (1868—72), као одговор Гарашаниновој брошури „Два намешнитва“; а друго Гарашанина приступна академска беседа „О српској политичкој литератури“. Ова је беседа изишла као 42 Глас српске краљ. Академије.

— Марка Цара утисци с пута, које је под натписом „У Латинима“ приказао Милану Савићу и саопштио у прекласном „Стражилову“, изашли су сад у засебној књизи у издању штампарије С. Артале у Задру. Књига је украшена са четири слике (Пантеон, Колосеум, Петров храм у Ватикану, Микеланџелов Мојсије) а цена јој је две круне.

— У издању Чушићеве задужбине изашло је у преводу М. Ђ. Милићевића француско дело „Жена двадесетого века“, које су написали Жил и Густав Симон.

— У 3 свесци „Századok“ изашао је чланак од Менџирта Ердужељија под натписом „Карловачки патријархат и босанска православна црква“. То је оно предавање, што је Ердужељи држао прошле године децембра месеца у мађарској академији Он износи ову тврдњу: „непобитан је историјски факат, да је карловачки српски патријарх наследник пећких патријараха, да њему припада она столица, на којој је седео Сава Немањић“. За тим изводи закључак: да „босанска и херцеговачка јерархија, шта више све Српство на Балкану потпада у црквеном погледу под карловачки патријархат“. Обраћамо пажњу наших историчара на овај чланак. Иначе је писац могао слободно изоставити завршетак, пун и сувише субјективних рефлексја; бар се не би морао извјављати.

— Из 2 свеске „Wissenschaftliche Mittheilungen aus Bosnien und der Herzegovina“ отштампана је расправа Ђуле Паулера: кад је и како је потпала Босна под Мађарску. Писац долази до тог резултата, да су се босанске српске породице у трећој десетини XII века потчиниле мађарском краљу, који је око 1137 организовао Босну и основао босанску бановину, из које се временом развила босанска краљевина. Ова расправа заслужује такође пажњу наших историчара.

— У „Bácsbodrog-megyéi Történelmi-Társulat Évkönyvei“ изишла је од Менџирта Ердужељија расправа о историји књижевности Срба у Мађарекој.

— Росегер ради сад повеће дело. Предмет тој књизи јесте борба међу старим и новим временом.

— У издању књижарнице Котине у Стутгарту изаћи ће у јединим свескама Грилпарцерово целокупна дела. Изаћи ће свега четирдесет свезака.

— Кажу, да је покојни Билрот на неколико месеци пред своју смрт у архиву леичничке дружине у Бечу дао на оставу своју автобиографију.

— Енглеска је књижевност прошле 1893 године имала 6382 дела, за 850 више него преклане. На првом је месту лепа књижевност са 935 нових дела и са 393 нова издања. Осим тога је порастао и број дела за омладину, за школу и путописа, а на против је опао број екзактних научних дела.

ВЕЛЕШКЕ О УМЕТНОСТИ

— Верди је рад у Милану да осује велико уточниште за глумце, певаче и музичаре и хоће највећи део свог имања на то да утроши.

— Чајковскога лирска опера „Јоланта“ приказана је у дворском позоришту у ХанOVERу и пожелала је леп успех.

— Чешки композитор Бендл довршио је нов балет, који се зове „Чешка свадба“. Подељен је у десет слика. Ванредно богато отаџбинско градиво исценовао је и за приказа спремно Новотни. За музикалну обраду употребио је Бендл понајвише мотиве чешких народних песама и игара, које се певају и играју у чешким сватовима.

— Сметанин „Хубичка“ (Пољубац), који је на бечкој дворској опери ванредно успео, изашао је у елегантну издању у потпуну изводу за гласовир на две руке а осим тога и уколебавка и шевина песма за певање уз гласовирску пратњу.

С М Е С И Ц Е

(Курсе за школску хигијену.) Бечко варошко веће решило је, на предлог подначеолика Dr Grübl-a, да се на тамошњем педагогију отвори курсе за школску хигијену, и то је поверило професору комун. вел. реалке, Dr-у Burgerstein-y. Овај појав ваља и нама да годи, јер онде има Срба и Српкиња, који ће та предавања слушати и доцније нов дух и у наше друштво и у наше школе унеги, који ће искати: „erst Gesundheit, dann Bildung“. Но баш за то, што је овде L. Burgerstein именован за доцента, може се још нечем више надати. Он ће свакако гледати да оствари своју мисао: да поради да се активира педагошка покусна штација, као што је у једној опасци, у изводу епохалног дела Axel Hey-a „Schulhygienische Untersuchungen“, препоручивао. Овака штација била би велика добит за рационално решавање школских питања, као: да ли треба наставу држати само пре по две или не, а после по две да се физички ради, као што су експерименти већ другде прављени и т. д. — Зависеће од тога, хоће ли бечки физикат па и варошко веће увидети, да је и ово сувремено и корисно. С. П.

САДРЖАЈ: Песништво: Реалиста IV. Сеоски песник. Љубичици. Сиромах богаташ. Вечити муж. — Поука: О прошлости Београда. — Књижевност: М. А. Рељковића „Сатир“ у Лици. „Калаџије“. Немци и Французи. — Ковчежић: Књижевни прикази. Књижевне белешке. Белешке о уметности. Смесице.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читаву табаку. Цена му је 5 ф. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 новч. за по године, 1 ф. 25 новч. на четврт године. — За Србију и Црну Гору 14 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредништву претплата књижарници Луке Јоџића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижарница В. Валожића у Београду.